

Dvoživke ob reki Dravi

Nadja Osojnik, Aleksandra Lešnik

Ob besedi dvoživka najbrž vsi najprej pomislimo na vodo – na mlako, jezero, potok ali reko. In z izjemo planinskega močera da jo vse naše dvoživke za svoj razvoj tudi nujno potrebujejo. A vendarle vsa vodna okolja zanje niso primerna. Zaradi različnih ekoloških zahtev posamezne vrste izbirajo različne vode. Zanje so lahko pomembni globina vode, osončenost, prisotnost vodnega rastlinja, odsotnost rib, nihanje vodostaja in še bi lahko naštevali. Velike reke, zlasti njeni odseki s hitrim tokom, za naše dvoživke niso primerne, a reka Drava je kljub temu zelo pomembna, predvsem na odsekih, kjer ji neutrjena struga še omogoča razlivanje in lahko tam ustvarja najrazličnejša vodna okolja. Na poplavnem območju reke Drave so najprimernejše vode za dvoživke osončene mrtvice s položnimi brežinami ter veliko vodnega in obvodnega rastlinja, ki so obdane s travniki, grmišči in gozdom in ne s kmetijsko obdelovanimi površinami.

Reka Drava

Drava je najbolj vodnata slovenska reka, ki na posameznih odsekih kaže zelo različen značaj. V Slovenijo priteče iz Avstrije pri Libeličah. V zgornjem toku je njej tok hiter, z izjemo nekaterih zajezev nad pregradami hidroelektrarn pa je reka bolj kot ne ujeta v ozko rečno korito med vrhovi Kozjaka na severni in vrhovi Pohorja na južni strani. V Rušah se začne spodnji nižinski del Drave, ki se za Mariborom in vse do Središča ob Dravi, kjer zapusti Slovenijo, razliva po široki rečni dolini, kjer je nekoč pogosto poplavljal. Glavna struga reke se je tu prepletala s številnimi stranskimi rokavi in zatoni, ob reki so nastajala in izginjala številna prodišča in otoki, mrtvice pa se izmenjevale z večjimi ali manjšimi zaplatami poplavnega gozda. Utrditve brežin in kasnejša izgradnja hidroelektrarn so dinamiko Drave povsem spremenile. V stari strugi je dvajsetkrat manj vode kot prej, saj je večina vode preusmerjena v desetine kilometrov umetnih kanalov. Rečno dno se pogloblja in oži, s tem pa se niža tudi gladina podtalnice in izsušuje pokrajina ob reki. Z izsuševanjem so se ljudje priselili bližje k reki, tam začeli obdelovati zemljo ter ji tako odvzeli prostor za prosto vijuganje po ravni pokrajini. Sposobnost zadrževanja poplav, ki so ga nudili prav stranski rokavi reke, kamor se je zila

odvečna voda, je izginila. In prav tako so v večjem delu območja izginila tudi številna vodna okolja, pomembna za številne rastline in živali.

Dvoživke ob reki Dravi

Ob reki Dravi živi več kot polovica vrst dvoživk, ki živijo v Sloveniji. Poleg velikega pupka (*Triturus carnifex*) in hribskega urha (*Bombina variegata*), ki sta tudi kvalifikacijski vrsti za območje *Natura 2000 Drava* (SI3000220), tu živijo še navadni močerad (*Salamandra salamandra*), planinski (*Ichthyosaura alpestris*) in navadni pupek (*Lissotriton vulgaris*), navadna česnovka (*Pelobates fuscus*), navadna (*Bufo bufo*) in zelena krastača (*Bufo viridis*), zelena rega (*Hyla arborea*), rosnica (*Rana dalmatina*), sekulja (*R. temporaria*) in zelene žabe (*Pelophylax* sp.).

Verjetno ste že vsi kdaj prepoznali oglašanje zelenih žab, ki ste jih slišali na sprehodu do bližnje mlake, ob potoku ali reki. Ali pa ste jih opazovali, kako se sončijo v neposredni bližini vode in se ob najmanjšem znaku nevarnosti hitro poženejo vanjo. Te stalne prebivalke zelo raznolikih velikih in majhnih, stoječih in ponavadi počasi tekočih voda se ob osončenih vodah običajno zadržujejo večino leta, zato jih izmed vseh dvoživk tam tudi najbolj pogosto srečamo. Parijo se pozno pomladi in poleti, v pozni jeseni pa

Mrtvica v območju Prod pri Krčevini pri Vurbergu je med najbolj primernimi vodnimi življenjskimi prostori velikega pupka v območju Natura 2000 Drava (SI3000220) – osončenost, plitve brežine, različno vodno in obvodno rastlinje ter okoliški kopenski življenjski prostori nudijo najbolj primerne razmere za vse razvojne stopnje vrste. Foto: Kaja Vukotić.

se odpravijo prezimovat na kopno ali pa zimo preživijo kar v vodi, kjer se zakopljejo v muljasto dno. V nasprotju z večino dvoživk so zelene žabe za prisotnost rib razmeroma neobčutljive in so med dvoživkami na območju tako edine »prave« prebivalke reke Drave.

Za ostale vrste dvoživk sama reka Drava ni najugodnejša, njen tok je prehiter. A je zato toliko bolj primeren poplavni pas ob reki, v katerem so raznolika številna vodna okolja,

ki jih reka še ustvarja z občasnimi poplavammi. To so na primer večje in manjše mrtvice, zatoni, rokavi, mlake in luže.

Primarni vodni življenjski prostori velikega pupka na tem območju so nekoliko večje in z vodnim rastlinjem bogate mrtvice. Po zadnjih raziskavah naš največji pupek živi le še v nekaj bolj ali manj osamljenih manjših območjih v poplavnem pasu reke Drave dolvodno od Vurberka, na primer v Krajinskem parku Šturmovce in v Naravnem rezerva-

Parjenje velikih pupkov (Triturus cristatus) poteka v vodi in do njega pride po paritvenem plesu, s katerim samci skušajo očarati samice. Da pa bi si samica lahko ogledala predstavo in ustreznega samca izbrala, mora biti voda čista in prosojna – le kako naj ga drugače vidi? Samica vsako leto odloži okoli dvesto jajc, pri tem pa vsakega posebej pazljivo ovije v list plavajoče ali potopljene vodne rastline. Iz jajc se izležejo ličinke, ki aktivno plavajo v vodi in so zato lahek plen plenilcev, predvsem rib. Foto: Jasmina Kotnik.

tu Ormoške lagune. Za prisotnost velikega pupka na območju so poleg zadostnega števila primernih voda bistvenega pomena tudi travišča, grmišča in gozd zraven mrestišč, kjer se prehranjujejo, skrivajo in prezimujejo. Krastače in rjave žabe večino svojega življenja preživijo na kopnem, a za razmnoževanje, kot večina naših dvoživk, nujno potrebujejo vodo. Zgodaj spomladi se odrasle živali množično odpravijo na mrestišča, kjer

le v nekaj dneh odložijo mreste in se zatem hitro vrnejo nazaj na kopno, kjer se prehranjujejo. Za njimi pa v mrestiščih ostanejo le še mresti – dolgi vrvičasti mresti krastač ter posamični kroglasti mresti ali strnjene blazine mrestov rjavih žab. Iz jajc se razvijejo paglavci, ki so brez nog in dihaajo s škrgami. Kmalu po preobrazbi, ko se jim razvijejo preprosta pljuča, mlade živali zapustijo vodno okolje in se preselijo na kopno. Na-

vadna krastača živi vzdolž celotnega toka reke Drave, njena mrestišča pa so večinoma stalne globlje in velike vode, tudi tiste, v katerih živijo ribe. Bleščeče črni paglavci se pogosto zadržujejo v skupinah in plavajo skupaj, podobno kot jata rib. Od štirih vrst rjavih žab, ki živijo v Sloveniji, na območju reke Drave zagotovo živita rosnica in sekulja. Starejši viri za spodnji tok Drave – od Ormoža proti Središču ob Dravi – navajajo tudi plavčka (*Rana arvalis*), vendar zaenkrat nimamo zanesljivih podatkov o tem, da vrsta ob reki Dravi (še) živi. Po nedavnih raziskavah dvoživk je med rjavimi žabami na območju pogostejša rosnica. Najdbe te vrste ne kažejo enakomerne razporeditve po

območju, a ponekod se pojavlja v velikem številu. Na podlagi najdenih mrestov v eni sami mrtvici pri vasi Stojnci na levem bregu Drave v njeni neposredni okolici živi več kot dva tisoč osemsto odraslih rosnic.

Redkeje na območju Drave najdemo zeleno rego. Vse novejšje najdbe so s spodnjega poplavnega pasu Drave, kjer so tudi primernejši možni vodni in kopenski življenjski prostori. Že skoraj trideset let stara najdba iz okolice Dravograda ne daje veliko upanja o trenutni prisotnosti vrste v zgornjem toku Drave. Čisto mogoče je, da je vrsta tudi v tem delu Slovenije, kot že marsikje drugod, zaradi izginjanja ali slabšanja življenjskega okolja izginila.

*V eni sami mrtvici pri vasi Stojnci lahko zgodaj spomladi preštejemo tudi več kot tisoč mrestov rosnice (*Rana dalmatina*). Foto: Nadja Osojnik.*

Navadno česnovko (Pelobates fuscus) veliko pogosteje najdemo ob Muri kot ob Dravi. Po imenu sodeč bi jo lahko iskali kar s pomočjo vonja, a vendarle ta ni dovolj močan, da bi to bilo res izvedljivo. Foto: Nadja Osojnik.

Zelena krastača in navadna česnovka ob reki Dravi živita dolvodno od Maribora. Tudi zanju so možni vodni in kopenski življenjski prostori v tem delu območja primernejši. Medtem ko lahko zeleno krastačo ob deževnih pomladnih večerih z nekaj sreče srečamo na cestah na širšem območju poplavnega pasu reke Drave, se moramo, da bi videli navadno česnovko, malo bolj potruditi. Odrasle živali se namreč v vodah zadržujejo le v kratkem obdobju parjenja, potem pa se preselijo na območja, kjer so tla vsaj ponekod peščena, da se lahko vanje zakopljejo. Naše možnosti, da bi jo srečali na kopnem, so zelo majhne.

Poplavno območje reke Drave je torej vsaj ponekod zelo ustrezno in zaželeno življenjsko okolje za mnoge vrste dvoživk, na primer za rosnico, velikega in navadnega pupka, navadno in zeleno krastačo ter zelene žabe. A vsem poplavna dinamika reke Drave ne ustreza. Hribski urh je vrsta bolj hribovitih in gozdnih predelov Slovenije in tudi ob reki Dravi ni nič drugače. Največjo in najpomembnejšo populacijo te vrste v območju *Natura 2000 Drava* srečamo na njegovem obrobju v gozdu Plešivica, zunaj poplavnega pasu reke Drave. To območje v neposredni bližini gradu Borl je na nekoliko dvignjenem hribovitem svetu, kjer so glavna življenjska

okolja hribskega urha gozdne doline, več majhnih potočkov ter vlažni in močvirni predeli v gozdu. Zaradi izgubljanja ali le slabšanja razmer v naravnih vodnih življenjskih prostorih, najpogostejše pomanjkanja vode, hribske urhe velikokrat najdemo v tako imenovanih nadomestnih življenjskih prostorih, ki sicer niso njihova prva izbira, a so tu lahko ustrezne razmere za njihovo uspešno razmnoževanje. V gozdu Plešivica so to luže v kolesnicah na vlakah, ki ostajajo po spravi lesa. V poplavnem pasu reke Drave vodna in kopenska življenjska okolja za hribskega urha niso primerna, zato ga tu najdemo redko in le na me-

Gozd Plešivica pri Borlu z več izvirnimi potoki – pritoki Dravinje in Drave – ter s številnimi lužami na vlakah je najbolj primerno življenjsko okolje hribskega urha (Bombina variegata) v neposredni bližini reke Drave.

Foto: Aleksandra Lešnik.

stih, ki so povezana s hribovitim gozdnim zaledjem, kot na primer pri Vurberku. V poplavnem pasu reke Drave redko srečamo še eno vrsto dvoživke, planinskega pupka. V zgornjem toku reke, kjer se hriboviti predeli Kozjaka in Pohorja z gozdnimi dolinami potokov spustijo vse do reke Drave, ga sicer ne najdemo pogosto, a ga lahko pričakujemo. V spodnjem toku Drave, na območju mrtvic, ki pa niso ravno po meri planinskega pupka, pa je bila nedavna najdba v letu 2022 v eni od mrtvic v Krajinskem parku Šturmovec nepričakovano presenečenje.

Ogroženost dvoživk ob reki Dravi

Dvoživke so med najbolj ogroženimi vretenčarji v Evropi. Najbolj jih ogrožajo izguba, drobljenje in uničenje potencialno primernih življenjskih prostorov (mrestišč, prezimovališč, poletnih zatočišč) ter prekinitev selitvenih poti, ki so posledica različnih dejavnikov. Njihova prihodnost ob reki Dravi je odvisna predvsem od dejavnosti človeka in njegovega ne zmeraj premišljenega in odgovornega ravnanja z okoljem. Glavni dejavnik ogrožanja dvoživk sta izginjanje in slabšanje razmer v potencialno primernih vodnih

Hribski urh (Bombina variegata) iz mrtvice Struga pri Vurberku. Foto: Jasmina Kotnik.

življenjskih prostorih – zaradi zasipavanja ali izsuševanja in posledično zaraščanja. V marsikateri mrtvici ob Dravi so razmere za dvoživke ob pomanjkanju vode in kopičenju mulja vsako leto slabše. Mulj namreč otežuje gibanje dvoživk, pa tudi zmanjšuje vidljivost v vodi, kar vpliva na uspešnost dvorjenja in razmnoževalni uspeh vsaj nekaterih vrst dvoživk. Izginjanje vodnih okolij za dvoživke pomeni izgubo mrestišč in tudi prehranjevališč, hkrati pa redči nujno potrebno mrežo vodnih življenjskih prostorov, saj posamezne oziroma osamljene vode dvoživkam dolgoročno ne omogočajo preživetja. V nekaterih območjih izguba katere koli vode zaradi povečevanja razdalj med obstoječimi vodami pomeni slabšanje kakovosti življenjskega prostora dvoživk. Med večjimi grožnjami na območju je še kmetijstvo z uporabo pesticidov in gnojil, ki povzročajo naraščanje količine hranilnih snovi v vodi (eutrofikacijo). Tudi vlaganje rib v vodna okolja lahko močno ogrozi obstoj populacij nekaterih vrst dvoživk, saj so ribe zelo dobri in učinkoviti plenilci njihovih jajc, mrestov in ličink. Na slabšanje kakovosti kopenskega življenjskega prostora kažejo gosti sestoji

tujerodnih invazivnih rastlin, ki preraščajo okolico nekaterih voda na območju.

Viri:

CKFF, 2023: *Podatkovna zbirka Centra za kartografijo favne in flore (stanje januar 2023).*

Lešnik, A., Govedič, M., Osojnik, N., 2022: *Popis velikega pupka (Triturus carnifex) in hribskega urba (Bombina variegata) v območju Natura 2000 Drava (SI3000220) s predlogi ukrepov za izboljšanje habitata. Končno poročilo. Miklavž na Dravskem polju: Center za kartografijo favne in flore, 80 str., IV, digitalne priloge. (Naročnik: ZRSVN, Ljubljana.)*

Perko, D., Adamič, M. O., (ur.), 2001: *Slovenija – Pokrajine in ljudje. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 735 str.*

Poboljšaj, K., 2001: *Analiza stanja biotske raznovrstnosti: Dvoživke (Amphibia). V: Ekspertne študije za Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji, 236–264. Ljubljana: Agencija RS za okolje.*

Veenoliet, P., Kus Veenoliet, J., 2008: *Dvoživke Slovenije: priročnik za določanje. Grabovo: Zavod Symbiosis, 96 str.*

Nadja Osojnik je univerzitetna diplomirana biologinja, ki je študij zaključila na Biotehniški fakulteti v Ljubljani. Zaposlena je v Centru za kartografijo favne in flore v Miklavžu na Dravskem polju, kjer se ukvarja predvsem z dvoživkami.

Foto: Jasmina Kotnik.

Aleksandra Lešnik je univerzitetna diplomirana biologinja, ki je zaposlena v Centru za kartografijo favne in flore v Miklavžu na Dravskem polju. Doslej je sodelovala pri številnih raziskavah dvoživk po vsej Sloveniji, v zadnjih letih se posveča predvsem raziskavam kvalifikacijskih vrst Natura 2000.

Foto: Robert Žnidaršič.